

Antanas Smetona ir kas toliau *)

ALGIRDAS J. GREIMAS

„O kam iš viso Lietuvoje buvo reikalingas Antanas Smetona? — Tam, kad visi, dar net iki šiol, galėtų jį neigti, ir kad jisai savo pasovomum galėtų teigti Lietuvos nepriklausomybę“.

ALGIRDAS J. GREIMAS

Nerimta, net juokinga pradėti rimtus apmąstymus apie rimtus reikalus savo paties citavimu. Tačiau ši aforistinio pobūdžio citata yra iš tiesų provokacija. Ją man prisiminimui atsiuntė mano labai senas draugas Vytautas Abraitis, lyg ir norėdamas patikrinti — gal ir pasitvirtinti — ar po keturiadesimties metų, kiekvienas savaip klojęs savo gyvenimą, kovojęs ant skirtingų barikadų, mes pastoviai taip pat galvojame apie esminius mūsų tautą liečiančius klausimus. Plačiau paėmus: ar galima, tiek vandens Šešupe nubėgus, be aistrų ir retorikos pasakyti ką nors objektyvaus apie tą Lietuvos reikšmingą periodą, sujungiant asmenišką paliudijimą su istorine interpretacija?

Dvi klūtys sunkina šias užmačias. Visų pirma, vargu ar verta tokius apsvaistymus skirti ano meto vidaus kovų ariergardininkams, nieko neužmiršusiems ir nieko neišmokusiems: galima tik nuolaidžiai šypotis, kalbant apie Antano Smetonos vertinimą, iš krikščionių demokratiškumo, krokodilo ašaromis apverkančio jų surengto 1926 m. gruodžio perversmo neteisėtą pasisavinimą. Liaudininkų ar socialdemokratų argumentai svaresni, bet ir su jais nebeverta toliau šokti džiaugsmingą mirties šokį prie prarastos valstybės lavono. Leiskite mirusiems palaidoti savo mirusius!

Reikia tad kreiptis į gyvą tautą, į Vilniuje būdintius lietuvius, į jaunąją išėivių kartą, nieko nesuprantančią, kas buvo ano meto Lietuva, kodėl galima ją didžiulius. Tačiau kaip kalbėti apie Smetoną — prezidentą, nekalbant apie valstybę, valstybingumą?

* Straipsnis buvo išspausdintas JAV lietuvių žurnale „Naujoji viltis“ (Nr. 21, 1988 m., p. 32—40).

Perspaušdinant patalsyta rašyba bei skrybyba, taip pat tie kalbos dalykai, kurie aiškiai prasilenkia su nusistovėjusiomis bendrinės kalbos normomis.

Apie Antaną Smetoną kaip žmogų sunku ką nors aiškaus pasakyti: net ir saloninių gandų pasaulėlyje — neminint ponios Sofijos keleto nukrypimų nuo tradicinės ano meto moralės — apie jį nieko blogo nesigirdėjo, niekas jam nei finansinių skandalų, nei „lašinių skutimų“, nei sąskaitų Šveicarijos bankuose, nei paleistuvysčių nepriklašinėjo. Gal tik šaunumo jam šiek tiek trūko: jo oficialus biografas, Kazimieras Binkis, mėgdavo pasakoti, kaip jis bandė pagražinti savo herojaus jaunystę, įterpdamas, kad jis, norėdamas vesti bajoraitę, jai visų pirma „vaiką įtaisė“, tačiau cenzūra net ir to nepraleidusi. Visa tai reiškia, kad žmogus jis buvo, jei ir ne iškilus, tai bent padorus. Ir tai daug. Tokiu būdu iš neįgiamų bruožų nebuvimo galima atstatyti teigiamo personažo portreto.

Lieka tad tik bandyti keliais šikais apibrėžti jo kaip visuomenininko, politiko, valstybės vyro asmenybę. Jis priklausė jau vidutinei kartai, įsiterpusiai tarp pranašų ir patriarchų — Basanavičių, Kudirkų, Vaižgantų — kartos ir vadinamųjų „buržuazinių“ — tai yra, irgi dažniausiai pirmos, iš kaimo išėjusios inteligentų kartos politikų, sudariusių nepriklausomos Lietuvos vadovaujančius kadrus. Tai karta, kuriai Lietuvos ateitis buvo jau nebe svajonių, o vilčių horizontas. Gimnazijos mokytojas, klasikinių kalbų žinovas, humanitaras be ypatingų kūrybinių polėkių, jis — tipingas „vidutinis inteligentas“, kurio atvaizde save atpažins naujai bręstanti apsimokiusių lietuvių karta. Politinių pažiūrų žvilgsniu, jis, žinoma, centristas, atstovaujas dešiniajam centro sparnui. Nuosaikumas — jo asmeninio charakterio pagrindinis bruožas ir jo užimta politinė pozicija — nulemia, greičiausia, ir jo vyraujančią rolę Lietuvos atkūrimo laikais ir padaro iš jo simbolinę nepriklausomybės laikų figūrą.

Visai naujas personažas, atskleidžias, nenumatomus politinius gabumus, iškyla pokario metais. Nuošaliam stebėjimui tiesiog nesuprantama, kaip šis nereikšmingos tautininkų partijos, sugebėjusios į paskutinį demokratinį parlamentą nusiųsti vos du deputatus¹, lyderis galėjo būti pučistų parinktas ir po pavykusio 1926 m. gruodžio perversmo apšauktas Lietuvos prezidentu. Ir štai šis ramus žmogus, nuosaikus politikas, opozicijoje būdamas siūlęs krikščionių demokratų vadams vaikščioti pėstiesiems, o ne važinėti automobiliais, ši simboliu būti parinkta simboli- nei figūra dviem šachmatų žirgo ėjimai išstumia iš valdžios galingą krikščionių demokratų partiją, sulikviduoja radikalų voldemarininkų sparną ir tampa kone absoliučiu krašto valdytoju, galinčiu, kaip jam buvo patariama, paskelbti ir laimėti demokratiškus rinkimus. Tačiau Dievo malonės periodas trumpas. Paėmus valdžią, ją reikia išlaikyti, atskleidžiant sąmokslus, gražiuoju įtikinant grįžti į kareivines sukilusius kariuomenės dalinius. Iš paviršiaus tai gali atrodyti, kaip operetinės diktatūros tragikomiškų scenų tęsinys, bet, giliau pažvelgus, užkulisyje išryškėja šio marionėčių teatro virvūčių tampytojas — didelių strateginių sugebėjimų, gudrus, makiavelinės politikos vyras, vertas Mindaugo dramos autoriaus plunksnos. Politika niekada nesidaro švariomis rankomis, ir Smetonos talentas šioje srityje neabejotinas.

Žvilgtelkime į ano meto Europos politinį horizontą. Trečioji XX a. dekada — tai pasaulinės ekonominės krizės ir ekstremizmų įsiviešpatavimo periodas. Vertinant Smetoną, neqalima tad žiūrėti į jo pavertimą „Tautos Vadu“, kaip į jo asmeniškos ambicijos ar noro būti diktatoriumi išraišką, o kaip epochos dvasios lietuvišką atspindį. „Vadu“ jis buvo padarytas tiesiog prieš savo valią, ir jaunimo jam buvo prikišama, kad jis — prastas vadas. Šis jo atsiskakymas apsiengti fašisto uniforma itin ryškus jo vestoje tarptautinėje politikoje: toli gražu nesisliedamas prie diktatūrinių režimų, šis 1918—1920 m. „vokiečių agentas“, kaip jį dažnai vadina sovietiniai istorikai, pastoviai ir beviltingai liko ištikimas didžiosioms Vakarų demokratijoms, tuo išgelbėdamas, žinoma, ne Lietuvos nepriklausomybę, bet jos „honorą“. Užuot kalbėjus apie Smetoną — fašistą, galima sakyti, kad jis, atvirksčiai, išgelbėjo Lietuvą nuo fašizmo.

Apibendrinant: padorus žmogus, bet gabus, gudrus politikas; nuosaikus demokratas ir prastas „tautos vadas“; kas buvo iš tiesų Antanas Smetona? Ar aukštų, blizgančių cilindrių pasidabinęs prezidentas, ar nakčia savo kabinete užsidaręs, gyvenimo naštos su-

¹ Iš tikrųjų seime tautininkai tada turėjo 3 vietas. Red. pastaba.

kuprintas žmogelis, skaitantis ir j lietuvių kalbą verčiantis Platona, nostalgikai svajojantis apie idealią respubliką?

Senų žmonių išmintis sako, kad apie vyrą galima spręsti pagal moterį, kokią jis pasirenka, kokios jis vertas. Taip turbūt yra ir su tautomis: Rusija nusipelnė Stalino, Anglija — Churchill'io, Prancūzija — de Gaulle'io o Lietuva — Smetonos. Galima, žinoma, ir apversti problemą, klausiant savęs, kokią rolę vaidina valstybės vyrai tautų istorijoje, kiek jų ekonominė, socialinė, kultūrinė raida sąlygojama jai vadovaujančių valstybinių institucijų ir atsakingų žmonių. Būkime nuosaikūs: tai, kas vyko, kas buvo atlikta per tą trumpą nepriklausomybės periodą, priskirtina visų pirma pačiai tautai, jos sugebėjimui prisitaikyti prie naujų situacijų, atliepti j naujus stimulus, naujus pašaukimus: man teko matyti užmigusius ir nepajėgiančių atsibusti tautų — žinai, apie ką kalbu. Tačiau tautą įformina, sustruktūrina valstybė, duodama jai administracinis ir politinius kadrus, leisdamą pasireikšti atsakingiems jos vadovams. Užtat ir naivu kalbėti apie blogą prezidentą ir tuo pačiu gerą, gabią, nusipelnusią tautą. Smetona kaltas už visus blokus, bet jis tiek pat kaltas ir už tai, kas buvo gera. Taip bent dalykus vertina istorijos vadovėliai.

Man atrodo, kad vertinant vadinaimą „smetoninė Lietuva“, nepakanamai pabrėžiama tuo metu vykusių ekonominės revoliucijos reikšmė. Jos pagrindiniai bruožai — perėjimas iš ekstensyvaus į intensyvių ūkininkavimą ir drauge agroalimentarinės pramonės kūrimas ir plėtimas. Tiesa, dažnai kalbama apie žemės reformą ir savanoriams žemės išdalijimą: nenusimanau, palikdamas istorikams, kokią rolę čia vaidino realybė ir kokią mitologiją. Imkime keletą man pavyzdiniais atrodančių pavyzdžių. 1940 m. man teko garbė su savo pulku žygiuoti — anais laikais kariuomenės žygiuodavo pėsčios — į „išvaduotą“ Vilnių. Priejus prie tada vadintos buvusios demarkacijos linijos — Lietuvus—Lenkijos sienos, atsivėrė visiškai kitas peizažas: nušlusios, instancijos trobelės, apgriuvusios tvoros, tušti laukai — akivaizdžiai matėsi, kiek Lietuvos ūkis persitvarkė per tuos dvidešimt metų. Apie 1927 m. teko laimė papiemenauti kiek Aukštaitijoje, stambaus gapedoriaus ūkyje: plačiai nusidriekusios pievos, pelkėtos ganyklos, naktigonės pamirkėse. 1935—36 m. dažnai pabėgdavome su Vytautu Abraičiu iš Kauno ruožis egzaminams j jo tėvo 20 marų (11,5 ha) ūkį palei Marijampolę: mačiau, kaip iš to žemės sklypo jo tėvas galėjo išsiversti augindamas runkelius ir paršus, galėjo net sūnų j mokslus leisti. Tai man simboliškai perėjimo iš vieno ūkininkavimo būdo į kitą, tai jau gili revoliucija. Tai

ne procentai ir ne statistikos: aišku, kaip Lietuva po 40 metų būtų galėjusi atrodyti. Žinoma, liko baisūs kumetynai, Kaune mačiau j Rio de Žaneiro favelas panašias „brazilikas“, bet tai kita, iš praeities paveldėta medalio pusė. Dar naujesnis reiškinys: žemės ūkiui pritaikytas, jam atitinkančios agroalimentarinės pramonės išvystymas, žemės dovanų — pieno, mėsos — vietoje perdirbimas, konservavimas, eksportas — tai moderniškas ekonominių problemų sprendimas, kurio nuopelnai gal daugiau priklauso agronomui Juozui Tūbeliui, gal net nemaža dalimi socialistinės kilmės kooperatininkams; bet tai jau detalės. Svarbu, kad Lietuva šioje srityje per 20 metų padarė šimto metų šuolį įsiriškuodama j modernišką žemės ūkio kraštų gretas. Smetoninė Lietuva darėsi grietinė.

Kitas, ne mažiau reikšmingas procesas — tai kultūrinis lūžis, Lietuvos „suvarakėjimas“. Tenka nekarą pasikalbėti su maskviečiais: „Ką gi, kiekvienas kraštas turi savo Vakarų. Mums — tai Baltijos kraštai“. Jei toks kultūrinis plyšys iki šiol dar jaučiamas, tai, žinoma, Lietuvos sąmoningo atsigrįžimo veidu j Vakarų dėka, kuris jai leido pasivyti Latviją ir Estiją ir joms prilygti. Jei ir kai kils Lietuvos autonomijos Sovietų federacijoje klausimas, tai jis bus tikrai Baltijos kraštų vakarietiško pripažinimo pasekmė. Kultūros istorikai turėtų bandyti sudaryti nors ir apytikrius sąrašus lietuvių studentų, šimtais, tūkstančiais, išitosomis banqomis atsiradusių Berlyne, Paryžiuje, Vienoje, pratęsiančių Basanavičiaus, Vaižganto, Maironio vakarietiškos kultūros tradicijas. Vakarietiškas nėra vien tik svetimų kalbų mokėjimas, ne vien tik kultūrinių referencijų sistema, tai specifinis, bendro mąstymo būdo įsivienijimas, iniciatyvos, veiklumo, individo teigimo, asmens atvirumo pasauliui sampratos.

Pagaliau, paskutinė, jau grynai lietuviška revoliucija — tai Lietuvos sulietuvinimas. Mums, istorijai skubiai j priekį pasivarius, tai sunkiai suprantamas reiškinys, mums taip natūralu atrodo tapatinti Lietuvą su lietuvių kalba. O vis dėlto nereikia užmiršti, kad Basanavičius ir Smetona gyveno prieškariniame Vilniuje, apsupti žmonių, kalbančių lenkiškai, rusiškai, žydiškai ir kad jiems tai netrukdė galvoti apie Lietuvą, steigti nepriklausomą Lietuvą. Aš pats išaugau lietuviškoje šeimoje, tėvai tarp savęs lietuviškai kalbėjo, bet jie savaime čia pat pereidavo j rusų ar lenkų kalbas. Juk generolas Želigovskis nuoširdžiai steigė Lietuvą — jo išleisti pašto ženklai tai liudija — bet, tiesa, lenkiškai kalbančią Lietuvą. Senesnės lenkų kartos žmonėms „žemaitiškai“ kalbančių lietuvių klausimas buvo antraeilis. Buvusios Lenkijos buvusiam ambasadoriui

Turkijoje, asmeniškai Pilsudskio draugui, — su juo mes palaikėme artimus santykius — aš be mažiausios abejonės buvau jo kompatriotas — lietuvis, t. y. — lenkas. Norėdami suprasti, kas buvo Lietuva pirmajame nepriklausomybės dešimtmetyje, pagalvokime apie Kėdainių apylinkėse išaugusį Czesławą Miloszą, kuris iš lietuvių-lenko pasidarė lenku-lietuviu. Kiek kitaip, bet panašiai buvo ir su rusų kalba. Užklauses kartą Birutę Skučaitę-Sidzikauskienę, kur ji išmoko rusiškai kalbėti, gavau atsakymą: neužmiršk, kad aš vaikystę leidau kareivinėse ir kad ten karininkai tarp savęs dažniausiai rusiškai kalbėdavo. Iš Kauno, baigęs rusų gimnaziją ir j Prancūziją 1927 m. išvykęs, garsus filosofas E. Levinas moka, tiesa, atmintinai Lietuvos himną ir „kai du stos, visados daugiau padarysi!“, bet lietuviškai išmokti jis, deja, neturėjo progos. Šiokiame kontekste darosi suprantama, kodėl tiesiog iš kaimo atėjusi jaunoji lietuvių karininkų karta, padariusi perversmą prieš mieste vykusias internacionalinio pobūdžio manifestacijas, savo simboliu pasirinko Antaną Smetoną, pirmąjį lietuviškos nepriklausomybės prezidentą.

Ekonominė revoliucija, kultūrinis lūžis ir Vakarų modelio pasirinkimas ir, pagaliau, galutinis lietuviškumo įsitvirtinimas sudaro, žinoma, ne vieno Smetonos nuopelnus, bet globališkai leidžia kalbėti, juos apibūdinant, apie „Smetonos laikus“.

Smetonos laikai — tai nepriklausomybės laikai, ir visai natūralu, kad išėivija šių tautos gyvenimo sampratą atšinešė su savim. Tačiau, laikams bėgant, nepriklausomybės sąvoka įgavo vis labiau abstraktyų turinį, ir ji dažnai suprantama, kaip tam tikras juridinis valstybės statusas arba kaip vien svajonėmis ir viltimis maitinama idėja. Ekonominė vienu nuo kitų priklausomybei visame pasaulyje nepermdaujama didėjant, geopolitikos srityje išviešpatavus siaubingai jėgų pusiausvyrai, padoriam žmogui kartais net baisu darosi galvoti apie galimą tokios nepriklausomybės kainą — atominį karą.

Žymiai kitaip reikalai atrodo krašte, kur tauta neabejoja savo buvimu, bet kur kasdien konkrečiai jaučiame jos įforminimo valstybe nebuvimas. Gal ir paradoksaliai tai atrodys, tačiau, žvilgtelėjęs j praeitį, pirmoji 1918 m. padaryta „klaida“ mano manymu, tai — Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas, o ne jos valstybės atstatymo aktas.²⁾

²⁾ Iš tikrųjų 1918 m. vasario 16 d. aktais deklaravo valstybės atstatymą — jame pasakyta: Lietuvos Taryba <...> skelbia atstatanti nepriklausomą, demokratiniais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę <...>. Red. pastaba.

Kalbėdami apie tarpukario Lietuvą, mes turime galvoje lietuvių tautą, apsisukusią nepriklausoma valstybe savo maždaug etnografiškai atitinkančiose sienose, teisybė, su teise į rytuose platesnes, bet taip pat etnografinių principu apibrėžtas, teritorijas. Šioji kartais vadinama „Kauno Lietuva“ istoriškai atitinka didelę dalimi senąją Žemaitiją, ir dabartinė lietuvių kalba jau iki XVIII a. buvo vadinama žemaičių kalba (o dabartinė žemaičių tarmė — tai sulietuvintų kuršių tarmė). Romantizmo įtakoje sau „stiprybę sendami“ iš Viduramžių kunių laikų Lietuvos, XIX a. lietuviai savo teisę į valstybę, savo „atgimimą“ išaugino vis dėlto ne valstybinėje tradicijoje, o bendroje Europos tautų teisių į laisvę atmosferoje.

1939 m., „Rusijai gražinus iš Lenkijos atimtą Vilnių“, prasidėjo visai nauja mūsų tautos gyvenimo epocha, tautos sąmonėje įvyko istorinis lūžis, kurio reikšmės mes iki šiol dar pilnai nesuvokiame. Vilnius ir jo sritis — tai jau nebe neteisėtai atplėšta lietuvių tautos dalis, o Lietuvos valstybės sostinė. Paradoksali: sostinė valstybės, kurios kaip tik beveik tuo pat metu tauta neteko. Tačiau, prarasdama valstybinę nepriklausomybę, ji atgavo naują, netikėtą palikimą — valstybingumo idėją.

Sunku aprašyti tokį kultūrinį, materialiai neapčiuopiamą procesą, kuris net patiesio juo veikėjams nėra visai sąmoningas. Išėvija, „pasitraukusi į Vakarus“, paliko Kauną; turistinėmis kelionėmis aplankydama Lietuvą, ji dabar atranda Vilnių, tikrą miestą, išpuoštą XVI—XVII a. puikaus baroko bažnyčiomis ir pastatais, įsirašiusį į panašių miestų — Lenkijos, Austrijos, Kroatijos [Chorvatijos] — grandinę, Vakarų Europos avangardą. Palikę nusususį vienintelį Konradą, jie Vilniuje randa kavines, restoranus, night-club'us, teatrus, o, arčiau įsižiūrėję, suranda ir aktyvų kultūrinį gyvenimą, lietuvišką, savitos kultūros atmosferą.

Tai nereiškia kokio nors sovietinio režimo išgyrimo, net ir Gorbačioviui aišku, kad „buržuazinėmis“ sąlygomis visos „šalies“ pažanga būtų buvusi triguba. Keista atrodo tik tai, kad Vilniuje mūrai ir gatvės pakeitė žmones, o ne žmonės pritaikė sau gatves ir mūrus: tuo tarpu kai Lenkijai priskirtoje Rytų Vokietijos teritorijoje ir toliau stovyklauja nomadai, kai Karaliaučiaus srityje ar Rusijai priskirtoje Suomijos dalyje — dirvonai, dykumos ir griuvėsiai, Vilnius tapo lietuvišku miestu, Lietuvos sostine.

Vilnių iš naujo apgyvendindami pusbadžiai lietuviai pasijuto namie, išjautė atsakomybę už Vilnių ir už visą praeitį, įrašytą į jo mūrus, kitaip sakant, jie prisiėmė našta būti Lietuvos valstybės tęsėjai. Ir tai visiems gerai

žinomomis sąlygomis.

Valstybingumo idėja — tai tautos ir valstybės sąvokų sutapdinimas. Reikėjo tad įsivartinti mintį, kad Vilniaus universitetas, net ir pavadintas „didelio mokslininko“ V. Kapsuko vardu, — tai Lietuvos universitetas, Lietuvos valstybės įsteigtas ir augintas, kad jo profesoriai, nesvarbu, ar jie buvo lietuviai, lenkai, čekai ar vokiečiai, savo darbais buvo žinomi Europoje, dirbo Lietuvos naudai, kad lietuviai studentai šiandien jo aulose ir auditorijose — teisėti savininkai. Universiteto 400 m. minėjimas — tai valstybės tęstinumo simbolis. Reikėjo atstatyti Trakų pilį, idant akmenys, o ne griuvėsiai kalbėtų: pilies arklidės, pritaikytos trijų tūkstančių raifelių įgulai, didžioji pilies menė, kurioje Vytautas priiminėjo svetimų žalių ambasadorius ir kuri savo matmenimis primena Versalio sales — tai jau nebe poezija, o konkrečios Lietuvos valstybės galios išraiškos.

Šitai suvokiant naują lietuvių tautos vystymosi fazę, galima suprasti, kad tauta ir jos išėvija kalba dviem skirtingomis kalbomis, bet apie tą patį dalyką: Amerikoje nostalgikai šūkaujama apie Nepriklausomybę, iš Vilniaus atliepia aidas: išvien veikdami, atstatykime senąsias Vilniaus pilies. Reikia įsisauninti, kad reikalas eina ne apie Gedimino bokštą ir jame plevėsuojančią trispalvę, o apie XV—XVI a. pilies-rūmus, iš kurių per du amžius buvo valdoma Lietuvos valstybė, kurios sienos nusidriekė toli į rytus nuo Smolensko ir Kijevo. Tai nebe Viduramžių, o Renesanso Lietuva, taip istorikų vadinamoji Ponių, t. y. didžiųjų Lietuva, kurią turėdamos galvoje, Štalinas kreipėsi į rusų tautą: jūs, kurie per amžius buvote įpratę vergauti totorių chanams ir Lietuvos bajorams... Tai Lietuva su gerai organizuotu, stipriu valstybės aparatu, tai Radvilų, Pacų, Oginskių valdymas kraštas, kuris tada ir statė dabartinius Vilniaus bokštus. Užtat ir Vilniaus pilių atstatymas, tai jau nebe romantizmas, o valstybės tęstinumo akmenyse įrašymas. Šitokia Lietuva ir dabartinėje padėtyje, Sovietų Sąjungos sudėtyje, jau gali ir turėti užimtą garbingą vietą: naujas Rytų Europos istorijos perrašymas parodys, kad ukrainiečių ir gudų tautybių sąmoningas išsivystymas vyko sienose, kurios Didžiąją Lietuvos Kunigaikštystę skyrė nuo Didžiosios Maskvos kunigaikštystės, kai Lietuva buvo vienu iš pagrindinių rytų slavų tautų susiformavimo faktorių.

Bandant suprasti tipingo savo epochos atstovo — Antano Smetonos asmenybę, įrašant ją į tą nepaprastą, lietuvių tautai lemtingą periodą, teko pratęsti savo apmąstymus ir apie tai, kaip toliau gyvena ir savo likimą išpildo tuo metu atgimusi tauta. Tada pamažu išryškėja tautos valstybingumo idėja, vieškelis į ateitį.

Lietuvos TSR kultūros ministerijos kolegija ir kultūros darbuotojų profesinės sąjungos Lietuvos respublikinio komiteto prezidiumas „Lietuvos TSR kultūros žymūno“ ženklą apdovanojo:

Antsiją BAKIENĘ — Sakių centrinės bibliotekos vaikų literatūros skyriaus vedėją;

Vidą CIKANĄ — Sakių rajono Spalio revoliucijos ordino Lenino kolūkio dailininką;

Kristiną KONTRIMAVIČIŪTĘ-NAINIENĘ — Sakių rajoninių kultūros namų senimo tautinių šokių liaudies kolektyvo „Vijūnas“ baletmeisterę;

Valeriją Alfredą KUČINSKAITĘ — Lietuvos TSR M. Mažvydo bibliotekos spaudinių tvarkymo ir katalogų skyriaus vedėją;

Janiną Juzę MARTIŠIENĘ — Sakių rajono LDT vykdomojo komiteto kultūros skyriaus vedėją;

Janiną MILIAUSKIENĘ — Alytaus rajono Simno miesto kultūros namų direktorę;

Vidą NARŠČIUVIENĘ — Lietuvos TSR M. Mažvydo bibliotekos vaikų literatūros skyriaus sektoriaus vedėją;

Liudmilą NIKOLSKAJĄ — Profesinių sąjungų respublikinių kultūros rūmų Lietuvos TSR nuspelniuso kolektyvo mergaičių klaskinio šokio kolektyvo „Liepsnelė“ akompaniatorę;

Leonorą Vandą ŠAKURIENĘ — Profesinių sąjungų respublikinių kultūros rūmų Lietuvos TSR nuspelniuso kolektyvo mergaičių klaskinio šokio kolektyvo „Liepsnelė“ pedagogė-repetitorę;

Albiną ŠVALKUNĄ — Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos direktoriaus pavaduotoją administracijos ir ūkio reikalams;

Genovaitę TAMOŠIŪNAITĘ — Lietuvos TSR M. Mažvydo bibliotekos periodikos skyriaus vedėją;

Reginą USIENĘ — Sakių rajono centrinės bibliotekos direktorę;

Jaunų VYLIŲ — Marijampolės rajono Kazlų bandomojo medienos dirbinių kombinato folklorinio ansamblio vadovą;